

Posudek oponenta disertační práce PhDr. Mgr. Ing. Martina Poly
„Řád Maltézských rytířů a jeho působení v českých zemích v letech 1874–1938“
předkládané v roce 2022
na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce má ambici předložit *komplexní obraz působení a postavení Řádu Maltézských rytířů v českých zemích v této době, tedy v letech 1874–1938* (s. 13), přičemž se zaměřuje na vývoj struktury české řádové provincie, její stav a klíčové aspekty činnosti, ze kterých nejvýrazněji vystupuje jednak hospodaření, jednak humanitární aktivity. Z hlediska periodizace dějin Českého velkopřevorství (Velkopřevorství Čechy a Rakousko) stojí na začátku zkoumané etapy velkopřevor Othenio hrabě Lichnowský-Werdenberg, na konci Carl von Ludwigstorff, svobodný pán von Goldlamb. Autor se tématu věnuje dlouhodobě, vychází především z pramenů uložených v Národním archivu a lokálních archivech a z bohaté sekundární literatury. Analýza ukazuje proměny postavení, prestiže a ekonomiky velkopřevorství vystaveného zásadním výzvám během šesti dekad jeho existence.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Kandidát předložil precizní analýzu dějin Českého velkopřevorství Suverénního vojenského hospitálního řádu svatého Jana Jeruzalémského z Rhodu a z Malty v letech 1878–1938 se zdůrazněním aspektů hospodářských dějin. Jde jednoznačně o text přínosný a fundovaný. Disertační práce navazuje na předchozí bádání Martina Poly a shromažďuje údaje doposud v českém jazyce uceleně a v tomto rozsahu nepublikované: soudobou strukturu velkopřevorství včetně popisu náplně jednotlivých funkcí, přehled maltézských velkostatků a výzkum jejich hospodaření, stav a důvody eroze řádového majetku po roce 1918 a snahy o řešení situace, formy charitativního působení.

Analýza se opírá o znalosti z historie, pomocných věd historických a ekonomie, vychází z rozsáhlého archivního výzkumu (mj. Národní archiv, Státní oblastní archiv v Třeboni, SOA v Třeboni – Státní okresní archiv Strakonice) a z odpovídajícího korpusu sekundární literatury v českém, německém, anglickém a italském jazyce. Autorův zájem o téma se odvíjí od jeho členství v řádu, obvykle si ale udržuje potřebný kritický odstup. Zvolení náročného tématu z moderních českých církevních dějin, konkrétně z dějin Českého velkopřevorství, jakož i způsob zpracování vysoce oceňuji. Následující výtky vycházející z žánru oponentského

posudku sice zaujímají prostor několika stran, jedná se však většinou o náměty k dalšímu cizelování kvalitního textu, podněty k promýšlení a formulačním úpravám.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

V celém výkladu vystupuje z pramenných i jiných důvodů do popředí rytířská linie maltézskeho řádu, řeholním kněžím se ovšem autor také věnuje. V obou případech se kvalifikační práce zabývá nejen 19. a 20. stoletím, ale poskytuje dlouhé průhledy ke světovým i českým řádovým dějinám od samotného ustavení společenství.

1. *Struktura argumentace.*

Disertační práce nabízí obšírné, srozumitelné pojednání, argumenty předkládá v logickém sledu. Výklad vesměs zdařile kombinuje úroveň celého řádu s dějinami české řádové provincie, přičemž často a na základě archivních pramenů dokládá propojení ideových, hospodářských, symbolických a dalších prvků (např. v zajímavém popisu vztahování řádu ke smrti a pohřbu Tomáše Garriguea Masaryka, srov. s. 130nn). *Gros* textu je přesvědčivým výsledkem poctivého studia včetně otázek správy majetku, investic, pronájmů a dalších ekonomických strategií.

V částech věnovaných hospodaření sleduje Martin Pola oba typy majetků, tedy komendy a další majetky rytířů a mensální statky kněží. Ukazuje jejich odlišnou správu, strukturu a postavení, sociální zabezpečení zaměstnanců a požadavky na ně kladené, přičemž velkopřevorství označuje za „dobrého zaměstnavatele“ (srov. s. 351). Díky komentované snaze představených o dobrý přehled týkající stavu majetků (mimo jiné kvůli kontrolním mechanismům, předepsaným poplatkům a melioračním zkouškám) má k dispozici dostatek pramenů včetně korespondence, protokolů, osevnic či lesních hospodářských plánů, cen zemědělských produktů anebo údajů k honitbám a rybníkům a může vhodně připojit i dvě případové studie melioračních vizitací z let 1880 a 1926.

Autora tedy výzkum vede ke konstatování, že nejprve *pozdvolný hospodářský úpadek byl výrazně akcelerován za první světové války a následně po vzniku první Československé republiky, která s sebou přinesla řadu opatření vedoucích k likvidaci značné části zdejšího řádového majetku* (s. 322). Martin Pola se pak zabývá jednotlivými „centralizačními a modernizačními“ (srov. s. 325) reakcemi velkopřevorství v roce 1929 a přináší argumenty pro již uvedená konstatování, např. uskutečněné prodeje považuje za *mimořádně nevýhodné* (s. 139), a to především kvůli celkové nejistotě a také potřebě rychlého získání finančních prostředků. Ekonomický vývoj přitom zajímavě provazuje se statusovými náměty, např.

popisem zachování titulu komtura i v novém systému řízení komend. Dobře je rovněž poukázáno na rozdílné výsledky nákupů velkostatků Ligist a Dohé, investici míněnou *jako náhradu za ztracené pozemkové vlastnictví v českých zemích* (s. 519).

Jednoznačněji a sebevědoměji by bylo třeba formulovat zařazení disertace do historio-
grafických disciplín, protože ve výsledku jde o komplexní české řádové dějiny zvolené etapy,
tedy syntetické zpracování. K syntéze sice odkazuje již samotný název a podle závěru chce
autor představit dějiny Českého velkopřevorství *ve všech jeho důležitých aspektech* (s. 520)
a disertace má být výsledkem hledání *odpovědi na otázky a teze, které se týkají různých oblastí
řádových aktivit* (s. 520). Práce se ale současně hlásí k primární úloze řádových hospodářských
dějin, k nimž přičleňuje další oblasti (srov. s. 26). Čtenář tak při pohledu na strukturu textu
a někdy i při četbě vlastního výkladu může váhat, zda sleduje ekonomický vývoj velko-
převorství zasazený do širšího kontextu, nebo zda ekonomický vývoj pisatel chápe jako jednu
z výzkumných oblastí postavenou naroveň ostatním a rovněž pečlivě zpracovaným (proměny
postavení řádu, reprezentační a legitimizační prvky, humanitární činnost, ekonomika).

Zatímco širší souvislosti týkající se života a reprezentace nobility či hospodářských
dějin českých zemí kandidát zmiňuje zcela dostatečně, ať už se jedná o rakousko-uherské reálie,
reprezentační prostory řádu včetně jejich proměn nebo třeba o agrární krizi let 1873–1904,
výkladu by prospělo rovněž pevnější zakotvení v církevních či náboženských dějinách.
Například u přehledu specifík maltéžského řádu se nabízí souvislosti tradiční disciplíny bádání
v dějinách řádů a kongregací a jejich přístupech, typických pramenech a výstupech a zařazení
unikátních prvků pojednávaného řádu do kontextu společností apoštolského života (srov.
s. 29nn), u obnovení úřadu velmistra v roce 1879 propojení se soudobou politikou a symbolic-
kým jednáním Svatého stolce (srov. s. 83), provázání meliozačních zkoušek s fenoménem
vizitací v řeholním prostředí (srov. s. 357nn.).

Maltéžští rytíři mohou na základě disertace vyvolávat dojem pouze elitní sociální
skupiny, poněkud upozaděné církevní dějiny by tak společně s konfesním právem (např. u pod-
kapitoly 14.2.1. Uvedení do problematiky pozemkové reformy vykonávané na majetku
církevních institucí) přispěly k větší vyváženosti. Autor mnohdy přistupuje na dlouhodobě
budovaný obraz řádu, napětí mezi reálným životním stylem, vzorci jednání a uznání na straně
jedné a evangelijními radami na straně druhé reflektuje především implicitně, např. když říká,
že náboženská tematika se ve výzdobě sídel spojených s řádem uplatnila jen *velmi poskrovnu*
(s. 125), protože členové řádu pocházeli z aristokratických rodin. Ve stejné oblasti se autor
dopouští nepřesností: k oltáři nevedou schody, nýbrž stupně (srov. s. 104), členy uniatských
a pravoslavných církví nelze ve vztahu k římskokatolické církvi označit za příslušníky *jiných*

náboženství (s. 126), sousloví *vysvětil svěcenou vodou* působí podivně (s. 363). Ostatně: vývoj řádu v českém prostředí ve zvolé době v mnohém odpovídá vývoji římskokatolické církve a poskytuje příležitost k výzkumu tohoto procesu v menším, těsně provázaném společenství.

Obdobné doplnění klasických historiografických prací z oblasti politických dějin bych navrhol u pasáží týkajících se českých dějin (absentuje např. biografie Rudolfa Berana nebo standardní syntézy k dějinám 19. a 20. století) – pisatel zde nejednou odkazuje na části textů zaměřené výhradně nebo především k maltézskému řádu.

Již v abstraktu se vyskytuje chybné konstatování, že zdejší velkopřevorství přetrvalo *jen díky svým členům v emigraci* (s. 4). Vedle exilové linie maltézského řádu ovšem nadále existovala také linie domácí. Byť byla činnost těchto členů minimální a u části z nich panují pochybnosti o legitimitě některých kroků, k řádu náleželi a kontinuitu velkopřevorství udrželi společně s mnohem významnější linií v zahraničí, které nehrozila perzekuce.

2. *Formální úroveň práce*

Předložená práce má značný rozsah, je ovšem přehledně strukturována, kandidát postupuje v logicky návazných krocích, typografické úpravě věnuje odpovídající pozornost a píše zpravidla čtivě. Práci doplňují přímo v textu tabulky (zejména v částech věnovaných hospodářským dějinám) a grafy, samostatné textové přílohy a dvě fotografie – obrazový doprovod by mohly rozšířit materiály z osobního fondu převora Josefa Hammerschmieda, ale také ukázky pramenů či některých tištěných zdrojů a rovněž map. Vzhledem k množství různých informací v rámci výkladu (biografické medailony, hospodářské dějiny, strategie, mezníky dějin celého řádu, zajímavosti) bych preferoval rozdělení na více úrovní podkapitol již v obsahu; naopak dílčí závěry ze stejného důvodu pojednání prospívají.

Autor by měl vždy rozlišovat mezi citátem, parafrází a údajem o rozšiřujícím zdroji také pomocí zkratk srov. a viz. V hojnější míře dochází k opakování informací i figur (např. zmínky o „opravdovém nadšení“ na s. 83 a 111, o vyvěšení černých praporů na s. 129/130 a 157 a v řadě dalších případů), citátů (např. s. 93 a 451). Vyskytuje se též užití minulého času u stále existujících funkcí anebo procesů, výjimečně překlipy (chybějící písmena, název podkapitoly 4.6.1.), nesprávná interpunkce a užívání velkých písmen, vložení dvou mezer za sebou, chyby v časování sloves a nesprávné skloňování zájmena svůj. Z jazykových nekorektností zmiňuji užívání slova „přeci“ namísto přece (passim), slovesa protěžovat namísto protežovat. V českém jazyce považuji za nevhodné a nesrozumitelné označovat nositele velkokřížů za „velkokříže“ a „velkokřížníky“ (passim), z odborného výstupu navrhuji vypustit sousloví *jepičí život* (s. 4 a 67) a sloveso „pasovat“ (srov. s. 129).

Vnitřní odkazy na jiné části disertační práce Martin Pola užívá, vzhledem k rozsahu bych je ale doporučoval ještě rozšířit, nejlépe s paginací. Slovník pojmů (s. 33–36) by bylo vhodnější zařadit jako samostatnou část do závěrečných oddílů, některé důležité termíny případně do poznámky pod čarou při první zmínce. V historické analýze navrhuji kromě citací vždy upřednostňovat pravidla českého pravopisu a neuchylovat se k vnitrořadovému úzu. Přestože kolega svůj vztah k řádu popisuje a většinou si zachovává potřebný odstup (kupříkladu postoje řadových představitelů k Edvardu Benešovi během vyjednávání neváhá označit za „naivitu“, srov. s. 136 a passim.), právě tento prvek jeho textu na první pohled posouvá do jiné, angažovanější polohy. Přesně popsaná, avšak rozptýleně uváděná specifika česko-rakouské řadové provincie, která potvrzují její důležitost a ilustrují zvláštní postavení, by bylo užitečné zpracovat do samostatného přehledu či tabulky.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Autor, poučený svým předchozím výzkumem, využívá archivních pramenů (jejich případnou neúplnost přiznává) centrální řadové úrovni v českých zemích i jednotlivých velkostatků, pracuje rovněž s dalšími fondy. Primární zdroje vhodně doplňuje soudobými tištěnými prameny a sekundární literaturou včetně nejnovějších příspěvků (Ludwig Call a Gregor Gatscher-Riedl, Pavel Trnka), a to jak v českém jazyce, tak publikacemi zahraničními. Ačkoliv disertace nepopírá afinitu k tématu a osobní zakotvenost pisatele v řadovém prostředí, ke zjištěným poznatkům zpravidla přistupuje s odpovídající kritičností. Otevřené přiznání osobně zainteresované pozice Martina Poly považuji za vhodné, některé hodnotící soudy týkající se kupříkladu významných představitelů, tureckého obléhání Malty, změn po ustavení Republiky československé a narativněji formulovaných pasáží vůbec bych přesto ještě více oslabil, případně vysvětlil.

Prohlášení, že *velkou přidanou hodnotu k danému tématu pak nemají prameny nacházející se v zahraničních archivech* (s. 18) se mi jeví příliš autoritativní a předčasné – Praha sice byla ve sledovaném období prokazatelně centrem pro uchovávání řadových spisů, ale turbulentní změny po roce 1938, 1945, deperdita v materiálech církevní provenience způsobená zásahy komunistického totalitního panství i pozdějšími událostmi a dlouhé regentství Karla knížete Schwarzenberga snad otvírají možnosti pro budoucí prohloubení dosud jen vágního povědomí o českých řadových dějinách ve druhé polovině 20. století právě mimo české archivy. Rozhodně nejde o doporučení neúměrně rozšiřovat velmi dlouhý text, spíše o možný výhled dalšího postupu, který by čtenář očekával v závěru.

V souvislosti s přehledně podanými dějinami českých maltézských kněží postrádám

alespoň stručnou poznámku k problematice pramenů, zejména k otázce matrik kněžského konventu. Rovněž k některým specifickým námětům vyšly tiskem texty, jež autor nezmiňuje: vztahem Edvarda Beneše k římskokatolické církvi se podrobně zabývala Zlataše Kukánová, z prací Pavla Trnky chybí studie k tištěným konventním direktářům, u opakovaně zmiňovaného Řádu bratří německého domu Panny Marie v Jeruzalémě by měly být doplněny odkazy na edici *Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens*, případně na české práce Petra Adama, u Rytířského řádu Božího hrobu jeruzalémského odkaz na monografii Tomáše Parmy. Autor by také mohl svůj výzkum podrobněji zařadit do linie bohemikálního bádání o maltézském řádu a do zdejších melitensí, neboť k němu významně přispěl, a doplnit a opravit některé závěry (např. průkopnickou práci Jiřího Pořízky *Maltézští rytíři u nás* zmiňuje jen okrajově).

4. *Vlastní přínos*

Hlavním přínosem disertační práce Martina Poly je syntetizující zpracování dějin Českého velkopřevorství maltézského řádu mezi lety 1874 a 1938, jež rozsahem, hloubkou a kvalitou přesahuje stávající produkci. Dosavadní opomíjení novější historie jednoho z rytířských řádů výrazně kontrastovalo s jeho významem a specifickým postavením od úrovně mezinárodních vztahů až po lokální rovinu přítomnosti, reprezentace, charitativní a pastorační činnosti. Tyto oblasti přitom nemají v disertaci úlohu prosté zmínky, kandidát se jim podrobně věnuje – v případě špitálů a dalších zařízení předkládá jejich přehled, fungování, náklady i majetky, přičemž někdy vychází ze spisů Národního archivu (nemocnice v Sofii), jindy zprostředkovává zejména výsledky zahraničního bádání (nemocnice v Tanturu), oba zdroje rovněž propojuje (chirurgické skupiny a další).

Stranou zájmu se nenachází ani klasická témata (nacionalismus a zemské vlastenectví ve šlechtickém prostředí, antisemitismus, vztah rytířské a kněžské větve, sanitní vlaky, pozemková reforma) v opravdu poučeném a kultivovaném podání. V případě sanitních vlaků čteme poprvé ve značném rozsahu v českém jazyce nejen o jejich technických parametrech a místech nasazení, ale také o každodennosti v jejich vagonech, formách podpory členy velkopřevorství i řádem a nárocích vznášených ze strany velkopřevorství. Zde i na jiných místech velmi podrobný výklad navazuje na předchozí části textu a rozvíjí je mimo jiné ve vztahu k oficiálnímu oceňování či neoceňování státem.

Příkladem přínosného doplnění domácí vlivné sekundární literatury (Milan M. Buben, Jiří Pořízka) dalším pramenným výzkumem je část o dlouhých jednáních týkajících se uznání suverenity řádu ze strany Republiky československé, čemuž mimo jiné dlouhodobě aktivně

bránil ministr zahraničí Edvard Beneš, takže *se stále více i v kuloárech Maltéžského řádu začalo reálně uvažovat o zřízení samostatné české řádové provincie, která by respektovala československé státní hranice, jak to požadovala vláda* (s. 205). Došlo také k přípravě stanov nikdy neustaveného spolku, chápaného jako „zahraniční článek řádu“ (srov. s. 208) a vedeného členy řádu občanského původu. Disertace rovněž ukazuje, že řádové instituce reálně zasahovaly do životů historických aktérů: *Ostatně nebylo neobvyklé, že se tito zaměstnanci ucházeli o místo v řádových službách. Značný zájem byl také o službu v rámci řádových charitativních děl, obzvláště na řádových sanitních vlcích* (s. 351–352).

Další důležitý vklad spočívá v analýze hospodaření velkopřevorství: *Jakkoliv před první světovou válkou nebylo řádové hospodaření v optimální kondici, především ve srovnání s úspěšnými aristokratickými a podnikatelskými rodinami, přesto mělo velkopřevorství k roku 1914 vybudovanou poměrně slušnou hospodářskou základnu sestávající z relativně rozsáhlého pozemkového majetku a kapitálového vlastnictví. Tento majetek se však měl v následujících letech téměř celý rozplynout* (s. 93), což kandidát pečlivě sleduje a dokládá. Tato témata jsou přitom propojena s pasážemi zaměřenými sociálně-historicky, s výkladem řádových mechanismů a reprezentačních strategií. Důležitost zpracování ekonomiky velkopřevorství včetně přehledných tabulek nepopírám, avšak nejpřesvědčivější pasáže vytváří kombinace vynikající znalosti řádových dějin a obeznamenosti se symbolickým kódem společenství či dalšími okruhy (např. spojení tématu uniforem s celkovým stavem prestiže společenství v českém prostředí na s. 119–120).

Již přechod k výkladu o dějinách velkopřevorství nazvaný *příprava jeviště* (podkapitola 3.1.) přináší pramenně podložená konstatování a dokládá ohrožení a obtížné etablování maltéžského řádu v Rakouském císařství v první polovině 19. století. Společenství se muselo znovu adaptovat a jeho vzestup nebyl ani rychlý, ani automatický. Jestliže se cestou k opětovnému upevnění pozice celého řádu stala mimo jiné charitativní díla (srov. s. 75, 82 a passim.) inspirovaná také Červeným křížem (srov. s. 296), České velkopřevorství po roce 1918 nemohlo aplikovat analogický postup. Humanitární aktivity byly totiž vzhledem k ekonomickým obtížím provincie značně omezeny (srov. s. 129 a passim), byť nový systém správy majetku předpokládal budoucí navýšení prostředků určených pro charitativní projekty.

Zmíněné úrovně umožňují kandidátovi dokládat rovněž paradoxní (explicitně většinou nevyslovené) teze, které by mohl dále rozvést a zaměřit se na jejich charakterizování. Zatímco konzervativní přístup ke společenskému uspořádání a moderní době řád těsně propojoval s habsbursko-lotrinskou dynastií, vídeňským dvorem, aristokracií a římskokatolickou církví, konzervativní pojetí hospodaření založené dlouhou dobu především na pozemkové rentě (srov.

s. 87) a pozemkovém vlastnictví vůbec (srov. s. 378 a passim.) jej nejprve omezovalo a v konkurenci s novými podnikatelskými elitami znevýhodňovalo (srov. s. 527 a passim). Představení, kteří neměli možnost statky zadlužit, tento stav řešili zejména pomocí pachtů zemědělské půdy (srov. s. 390nn a passim.). Konzervatismus se projevoval rovněž v investicích *do méně rizikových cenných papírů* (s. 446). Velmi podrobnou analýzou autor dokládá tvrzení, *že lesy skutečně zisk generovaly* (s. 415), *že velkou výhodou rybníků byla poměrně vysoká míra jejich rentability* (s. 434) a další.

Velkopřevorství posléze čelilo ekonomickým obtížím v důsledku první světové války (financování zdravotnické pomoci, rozdělení majetku mezi tzv. nástupnické státy, nevratné válečné půjčky, jež se staly zdrojem finanční krize celého řádu) a postupů Republiky československé (pozemková reforma označená ve vztahu k velkopřevorství na s. 488 za *majetkovou pohromu*, tzv. dávka z majetku); ve stejné době se kněžská větev potýkala s nedostatkem povolání a dalšími problémy. *Jestliže se pozemkový majetek česko-rakouského velkopřevorství Řádu Maltézských rytířů v českých zemích budoval po několik staletí, k rozpadu jeho podstatné části došlo během necelých deseti let, následujících po vzniku první Československé republiky* (s. 449). Martin Pola při popisu důsledků pozemkové reformy pro českou řádovou provincie inovativně upozorňuje především na velkou nejistotu spojenou s jejím uskutečňováním, používá tedy argument stojící na pomezí více humanitních disciplín (srov. s. 472 a passim.), uvádí též sociální rozměr v souvislosti s potížemi propuštěných zaměstnanců.

Oproti intuitivnímu očekávání se rozpad monarchie a eroze majetku *příliš nepromítly do prestiže členství v Řádu, respektive ve velkopřevorství pro Čechy a Rakousko. Tradiční členové Řádu – příslušníci aristokratických rodů – do něj nadále vstupovali v hojném počtu, ovšem začaly se rozšiřovat také řady členů občanského původu. Naopak počet řádových kněží v průběhu první republiky neustále klesal* (s. 148).

IV. Dotazy k obhajobě

1. Směřoval autor od počátku svého bádání k syntéze?
2. Jak vyložit pětiletou přestávku v přijímání nových členů velkopřevorství mezi lety 1915 a 1920? Měla pouze vnější důvody (první světová válka, změna politického řádu a atmosféry), nebo existuje pramen poskytující vnitrořádový pohled? Měl tento aspekt vliv na personální stav velkopřevorství po roce 1918?
3. Lze považovat reformy správy řádového majetku přijaté v Českém velkopřevorství roku 1929 za racionální, vhodné a úspěšné řešení?

4. Jak vysvětlit rozpor mezi ztrátou majetku a prestiže velkopřevorství či pokračujícím poklesem duchovních povolání po roce 1918 na straně jedné a přetrvávajícím zájmem o členství na straně druhé? Do jaké míry šlo o krizi, krizové období?

5. Některé části disertace potvrzují, že s určitými okruhy potíží se řád potýká kontinuálně či opakovaně (vztah rytířské a kněžské větve, sekularizace či jiné formy ztráty majetku, falešné řády atd.). Lze hovořit o typických, opakovaně se vyskytujících důvodech krizové situace řádu (provincií) a jejich řešení? Mohou být některé zvolené procesy či rozhodnutí představitelů Českého velkopřevorství v poslední čtvrtině 19. a více než první třetině 20. století inspirací pro současnou situaci řádu jako celku?

V. Závěrečné hodnocení

Kandidát PhDr. Mgr. Ing. Martin Pola obohatil českou historiografii důkladným zpracováním dějin Českého velkopřevorství maltéžského řádu v letech 1874–1938. Ve svém výzkumu navázal na osobní spojení s řádem i dlouhodobý zájem o téma, přičemž setrval v pozici kritického badatele. Disertační práce vykazuje přes výše uvedené podněty a upozornění mimořádnou kvalitu, autor v ní potvrdil svou akribii, erudici a analytické schopnosti, rád ji tedy doporučuji k úspěšné obhajobě. Kolegovi Martinu Polovi gratuluji a doporučuji mu zvážit možnost vydání kvalifikační práce tiskem v podobě vědecké monografie.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěšl.*

Ústí nad Orlicí, 14. listopadu 2022

PhDr. ThLic. Michal Sklenář, Ph.D. et Ph.D.